

Evaluatie ‘Luisteren in je leunstoel’

Pilot Zorgcentrum Molenhof in Maastricht

2000-2003

Iedereen heeft in zijn of haar leven wel de magie van het verhaal ervaren. Luisteren naar verhalen hoort bij het leven en activeert tot het vertellen van eigen verhalen. Luisteren naar verhalen die voorgelezen worden, heeft nog wat extra 's: je gaat eenvoudigweg zitten en het verhaal komt naar je toe. Je bent niet verantwoordelijk, je mag volop consumeren, je kunt achterover leunen en vertrouwen op de competentie van de voorlezer. Voorlezen heeft iets intiems en huiselijks, je ontspant en je verdwijnt voor een moment uit het leven van alledag in de wereld van het woord. Je herinnert je de voorleesuur op de lagere school, toen je bijna niet kon wachten tot het einde van de middag, omdat dan het verhaal verder zou gaan.

Inleiding

Toen in januari 1999 het voorleesproject geboren werd aan een Maastrichtse cafétafel, waar ik in gesprek was met Godelief Henquet-van Hees, voorzag ik niet, dat ik er jarenlang intensief mee bezig zouden zijn. We wisten nog niet dat het project een landelijke uitstraling zou krijgen, en dat het zou leiden tot het geven van presentaties, het ontwikkelen van scholingsprogramma's en het samenstellen en schrijven van boeken. We hadden nog geen idee van de belangstelling die het project zou oproepen bij de pers en we hadden nog geen weet van de stromen van belangstellende telefoontjes van activiteitenbegeleiders in reactie daarop.

Na de geboorte van het idee werd in juni 1999 onze enthousiaste projectgroep een feit: behalve Robert van Hees (locatiemanager van Zorgcentrum St. Jan Baptist in Swalmen) waren Godelief Henquet-van Hees (pedagoog en docent ouderenwerk aan de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening Maastricht van Hogeschool Zuyd) en José Franssen (andragoog en projectontwikkelaar) projectleden.

Symbiose bleek bereid te investeren in het starttraject van het project *Luisteren in je leunstoel* en in het najaar van 1999 begonnen we met een eerste pilot in St. Jan Baptist in Swalmen. Al gauw bleek uitbreiding wenselijk: naast de ervaringen met voorlezen in een relatief klein zorgcentrum in een dorp wilden we ervaring opdoen in een groter zorgcentrum in de stad en we wilden experimenteren met voorlezen aan ouderen in de thuissituatie.

Luisteren in je leunstoel groeide: twee nieuwe pilots gingen van start. In Maastricht begonnen we in Zorgcentrum Molenhof, een groot verzorgingshuis, en in de Westelijke Mijnstreek startte voorlezen voor thuiswonende ouderen, op initiatief van de Katholieke Bond voor Ouderen Westelijke Mijnstreek). De projectgroep werd uitgebreid met enkele leden, waaronder Jules à Campo, hoofd zorg Zorgcentrum Molenhof in Maastricht (na vertrek van Jules, in de laatste fase van de pilot: Hanny Sollet). Een projectplan werd geschreven, het plan voor het maken van een voorleesboek en een methodiekboek kreeg handen en voeten.

In dit verslag wordt de gang van zaken rondom de opzet en implementatie van *Luisteren in je leunstoel* in Zorgcentrum Molenhof beschreven. Het creëren van een draagvlak voor een

nieuwe activiteit die meer beoogt dan alleen een tijdsbesteding en het bieden van ontspanning, is daarin een belangrijk startpunt.

Ik beschrijf de startfase van het project en de aanpak binnen het zorgcentrum om voorlezers te werven en de voorleesactiviteiten te introduceren. Ik beschrijf de scholing en de begeleiding van de voorlezers en de centrale rol van de activiteitenbegeleiding in het traject. Problemen die we tegenkwamen tijdens het proeftraject worden benoemd en uitgaande van de situatie van dit moment, benoem ik wensen en toekomstmogelijkheden voor het project.

Tenslotte ga ik in op het beleid ten aanzien van het voorlezen binnen de instelling: het voorlezen zal steeds opnieuw zichtbaar gemaakt moeten worden in uitgangspunten en er zal blijvende aandacht moeten zijn voor het instandhouden van het draagvlak voor een aanpak waarin de mens met zijn of haar verhaal centraal staat: scholing en motivering van personeel en voorlezers blijft essentieel.

Het voorleesproject kan gezien worden als een onderdeel van een kwalitatief aanbod op maat voor ouderen: binnen de cultuurveranderingen in de zorg, op weg naar vraaggerichte en vraaggestuurde zorg, kan het een waardevol instrument blijken.

Ik hoop van harte, dat wij met het aanbieden van dit proeftraject aan Zorgcentrum Molenhof, een sneeuwbal in beweging hebben gebracht, die door zal rollen en die alsmaar groter en dikker wordt.

Het introduceren en implementeren van het voorlezen binnen de collega-instellingen van Molenhof binnen de Stichting B.A. zijn daarin belangrijke stappen. Binnen de stichting wordt daarmee een stap gezet in de richting van zorg die werkelijk aansluit bij het levensverhaal van bewoners. Door aan te sluiten bij competenties en belangstelling van medewerkers en vrijwilligers wordt bovendien enthousiasme en betrokkenheid bevorderd. Stichting B.A. kan daarmee een voorbeeldfunctie vervullen in de regio.

Startfase

In de periode van januari tot en met december 2000 stond het project in het teken van het experimenteren met het voorlezen, het creëren van draagvlak binnen de instelling en het werven van vrijwilligers. Hoewel het management van Molenhof zeer positief stond tegenover *Luisteren in je leunstoel*, was de verwachting dat het creëren van een draagvlak binnen de instelling moeizamer zou verlopen dan in St. Jan Baptist in Swalmen (de eerste pilotsituatie). In het pas compleet gerenoveerde grote zorgcentrum in de stad was de binding van het personeel aan het huis minder dan in het huis in het dorp waarin iedereen elkaar nog kende, er was hier een team van activiteitenbegeleiders, aangestuurd door een hoofd activiteitenbegeleiding en we begonnen met het voorlezen in een periode waarin sprake was van een relatief hoog ziekteverzuim en verloop onder activiteitenbegeleiders en personeel. Beleidsmatige veranderingen binnen de organisatie veroorzaakten onrust en beweging. Om de mogelijkheden van voorlezen voor ouderen in een zorgcentrum werkelijk in beeld te brengen, organiseerden we verschillende activiteiten samen met de activiteitenbegeleiders voor de verschillende doelgroepen in het verzorgingshuis. Als ontwikkelaar en initiator wilde ik de ervaring van het voorlezen zelf opdoen en met ondersteuning van Godelief Henquet-van Hees en de bibliothecaresse ouderenwerk van Symbiose zocht ik verhalen en gedichten om voor te lezen en ik las zelf voor.

Tijdens een drietal open voorleesmiddagen werd voorgelezen aan verschillende doelgroepen in Molenhof. Tijdens elke middag stond een specifiek thema centraal. Er waren verschillende voorleesactiviteiten voor de deelnemers in de substitutieprojecten (ook dementerende

ouderen) en er werd voorgelezen aan ouderen die in het kader van de dagopvang bijeen waren in Molenhof. Ook ouderen van de Socratesafdeling (ouderen met een psychiatrische achtergrond) werden uitgenodigd voor de voorleesactiviteiten.

Voor elke voorleesactiviteit was er overleg met activiteitenbegeleiding en betreffende verzorgenden, ik zocht geschikte teksten om voor te lezen en ik maakte een programmaopzetje voor de activiteit. Er werd gezorgd voor een gezellige sfeer met koffie, thee en wat lekkers. Taken werden verdeeld en voor de voorleesmiddagen in de grote zaal werden zowel folders gemaakt, die bij alle ouderen persoonlijk bezorgd werden, als affiches die overal opgehangen werden. Verzorgenden werden ingelicht over de activiteit, zodat zij de ouderen die belangstelling toonden, konden helpen herinneren aan de activiteit.

Ter voorbereiding op dit alles en om het draagvlak voor het voorlezen binnen de instelling zo groot mogelijk te maken, werd een bijeenkomst georganiseerd voor alle verzorgenden en ander personeel om het project *Luisteren in je leunstoel* te presenteren en toe te lichten. Het voorlezen is bedoeld als activiteit, die niet alleen ouderen stimuleert met elkaar te communiceren en reminisceren (vertellen over vroeger, over gebeurtenissen uit het eigen leven), maar die ook verzorgenden handvatten kan geven voor gesprekken en contacten die nauw aansluiten bij de belevingswereld en de achtergrond van ouderen: hun eigen levensverhaal, hun eigen belangstelling staat centraal en is de basis voor het formuleren van eigen belangen en wensen, ook ten aanzien van de zorg (zorg op maat). Deze middag werd maar door een handvol mensen bezocht, waardoor het draagvlak niet verbreed kon worden.

De activiteiten in deze periode waren:

- Introductie van het project *Luisteren in je leunstoel* aan de locatiemanager door het hoofd zorg: het project werd toegevoegd aan het activiteitenjaarplan.
- Introductie van het project *Luisteren in je leunstoel* voor het personeel van Zorgcentrum St. Jan Baptist door de leden van de projectgroep, ingeleid door het hoofd zorg. Het belang van de nieuwe activiteit werd onderstreept en het doel was het creëren van een draagvlak binnen de instelling.
- Intern zijn er gesprekken gevoerd door de projectleden, het hoofd zorg en het hoofd activiteitenbegeleiding met activiteitenbegeleiding, hoofden van verschillende afdelingen, en andere personeelsleden, ter enthousiasmering en om te toetsen of er voldoende betrokkenheid was voor het starten van het project.
- Overleg met de activiteitenbegeleiders en hoofd zorg over de concrete gang van zaken, de organisatie van de activiteiten, het inpassen in het totale activiteitenaanbod, en het maken van afspraken over de organisatie van het een en ander.
- Het organiseren en uitvoeren van drie open voorleesmiddagen in de grote zaal van het huis, toegankelijk voor alle ouderen, wonend in Molenhof en voor de ouderen die deelnamen aan de dagopvangactiviteiten. Thema's waren: kerstmis, feesten, bomen en de stad Maastricht.
- Het organiseren en uitvoeren van drie voorleesmiddagen voor de ouderen die deelnamen aan het substitutieproject, kleinschalig en in hun eigen huiskamer.
- Het organiseren en uitvoeren van voorleesmiddagen op elk van de afdelingen psychogeriatric.

Creëren van een draagvlak

Om het voorlezen maximaal te introduceren binnen het instituut, zodat het meer zou worden dan alleen een activiteit binnen het activiteiten aanbod en zodat het een functie zou kunnen gaan vervullen in een uitgebreid zorg-op-maat-concept, was het creëren van een draagvlak binnen Molenhof noodzakelijk.

Dit bleek moeilijk te realiseren. De functie van hoofd activiteitenbegeleiding was lange tijd niet ingevuld, en dit veroorzaakte veel problemen: de activiteitenbegeleidsters werden niet aangestuurd. Het hoofd zorg nam taken waar maar werd veelal in beslag genomen door andere zaken die prioriteit hadden: er was sprake van personeelstekort en verloop onder de activiteitenbegeleidsters. De middag die we organiseerden voor het personeel en de vrijwilligers binnen Molenhof werd bedroevend slecht bezocht: het was duidelijk dat het voorleesproject voor verzorgenden geen enkele prioriteit had en dat de belangstelling minimaal was. In tegenstelling tot de situatie in Zorgcentrum St. Jan Baptist, waar voorlezers van binnen en buiten de instelling zich aandienden uit interesse en via persoonlijke contacten, leverde de lobby binnenshuis geen enkele aanmelding op voor het voorleesteam.

We richtten daarom onze aandacht op het werven van voorlezers van buiten. We koersten op een ploeg van vrijwilligers die, aangestuurd door de activiteitenbegeleidsters, het voorlezen zou kunnen realiseren op de verschillende afdelingen.

Bij de werving voor de eerste voorleesmiddagen in het huis werd veel aandacht besteed aan het bekendmaken van de activiteit. Niet alleen werden er kleurrijke folders verspreid en affiches opgehangen in het huis, maar ook werd via activiteitenbegeleidsters en hoofd zorg aan de ouderen verteld over het voorlezen. Familieleden werden geïnformeerd, in het huisblad werd aandacht besteed aan de voorleesactiviteit, het halen en brengen van de bewoners werd goed geregeld en de zaal werd ingericht met een voorleesstoel, microfoon, stoelen, tafels en bijzettafeltjes.

Het creëren van een draagvlak bleek in de loop van de jaren het grote struikelblok binnen Molenhof. Een draagvlak voor het voorleesproject onder de verzorgenden was er nauwelijks, afwezigheid van een hoofd activiteitenbegeleiding, het vertrek en de komst van verschillende activiteitenbegeleidsters en medewerkers, vertrek van enkele vrijwilligers en ook interne reorganisaties maakten het er niet gemakkelijker op een draagvlak te creëren. Dat werd na verloop van tijd ook de reden voor de verlenging van de experimenteerfase: het project *Luisteren in je leunstoel* had behalve enthousiaste vrijwilligers aansturing nodig door één persoon en er werden plannen gemaakt om opnieuw te proberen het draagvlak te verbreden. Dat dit een blijvend aandachtspunt is, zeker binnen een grote organisatie, moge duidelijk zijn; een draagvlak moet bovendien niet alleen gecreëerd worden, maar ook actief onderhouden.

Het werven van voorlezers

' 7-3-2001

De belangstelling, de reactie op een kleine onopvallende krantenoproep, was geweldig. Ik had 8-10 mensen verwacht, maar het waren er wel 30. Wat dreef hen naar die uitnodiging? Er waren nauwelijks jonge mensen, de middenleeftijd was tamelijk schaars vertegenwoordigd, maar de 'troisième âge' was er in stralende

hoeveelheid. Zou de motivatie kunnen zijn de behoefte aan zingeving, met 't verglijden van de jaren wordt de 'doelloosheid' van 'n leven groter, ik neem direct het woord 'doelloosheid' terug, in onze welbewuste ogen lijkt het doelloos, maar wat zich aan goedheid, belangstelling, aan liefde en aandacht in mensen afspeelt, blijft verborgen. (...) Ik heb grote bewondering voor uw manier van presentatie van een moeilijk project dat nog geen poten heeft. (...) De opkomst was groot, maar of het uiteindelijke resultaat – het serieus opleiden van vrijwillige krachten voor een voorleesproject voor oudere mensen – echt zal slagen, dat is mij niet duidelijk, maar ik hoop van harte van wel. Het is zozeer de moeite waard. Ik dank u voor uw inzet, iets bedenken voor oude mensen, die al met een been in de hemel staan, wier levensvlam is teruggebracht tot een theelichtje, dat is veel moeilijker dan jonge mensen te enthousiasmeren.'

Fragmenten uit een brief van een belangstellende, naar aanleiding van de informatiemiddag in Molenhof

Omdat er binnen het zorgcentrum buiten de activiteitenbegeleiding om weinig respons kwam op het voorleesproject, was een informele werving binnenshuis weinig zinvol. Wij zetten daarom een grote wervingsactie op om vrijwilligers van buiten aan te trekken. We organiseerden een informatiemiddag over *Luisteren in je leunstoel*. Tijdens deze middag vertelde ik over het project en over de mogelijkheden van voorlezen voor ouderen. Belangstellenden konden 'proeven' van voorlezen: de middag werd omlijst met het voorlezen van enkele teksten, die geschikt waren voor ouderen.

De werving werd zo breed mogelijk opgezet. Ik maakte een folder, die tot affiche uitvergroot kon worden, folders en affiches werden verspreid. Via het servicepunt vrijwilligers in Maastricht werd de vraag naar vrijwilligers opgenomen in de vacaturebank; vrijwilligersorganisaties zoals De Zonnebloem en Unie van Vrijwilligers werden aangeschreven. Welzijnswerkinstellingen, ouderenbonden, seniorenorganisaties, bibliotheken en thuiszorgorganisaties kregen een brief met de folder. De folder en het affiche werden verspreid in bibliotheken, boekhandels en culturele instellingen. Ook personeelsleden en vrijwilligers van Molenhof, familieleden van dementerenden, de Alzheimerstichting en de cliëntenraad van Molenhof kregen een aankondiging. Naar alle regionale kranten, weekbladen en huis-aan-huis-bladen, naar regionale radio en televisie gingen persberichten met de folder. Sleutelfiguren werden benaderd met de vraag of zij de folder wilden verspreiden aan mogelijk geïnteresseerden.

Een paar dagen voor de informatiemiddag stonden in kranten en weekbladen artikelen over het voorleesproject en het hoofd zorg van Molenhof, werd geïnterviewd voor de regionale radiozender.

Tijdens de wervingsmiddag in Molenhof was de belangstelling groot: er kwamen ruim 30 mensen, waarvan zich 12 mensen aanmeldden. In de loop van de week kwamen er nog 3 aanmeldingen bij. Na kennismakingsgesprekken, waarin vragen over het project beantwoord konden worden en waarin we toetsten of de motivatie om ook blijvend voor te lezen in Molenhof ná de training aanwezig was, begonnen 13 mensen én alle activiteitenbegeleidsters in Molenhof aan de training. Na verloop van een aantal maanden was de groep vrijwilligers uitgedund tot 9 personen. Na een jaar waren dat er 7.

“16 –8-2001

Het spijt mij dat ik mij afmeld voor het project ‘Luisteren in je leunstoel’. Ik heb in de loop van de eerste bijeenkomsten en door één praktijkervaring ontdekt dat ik niet meer gemotiveerd ben en ook geen enthousiasme meer kan opbrengen om voor te lezen.

Deze activiteit ligt mij niet.

Ik heb gemerkt dat het voorlezen een middel is om mensen aan de praat te krijgen en hen te prikkelen hun eigen verhalen te vertellen. Dit doet mij teveel denken aan mijn arbeidsverleden: ik werkte met gespreksgroepen waarin eigen ervaringen uitgewisseld werden. (...)

Ik wil nog zeggen dat ik wèl beschikbaar ben om regelmatig één oudere of een demente oudere op te zoeken, bijvoorbeeld iemand die weinig contacten heeft buitenshuis. (...)

Fragmenten uit een brief van een vrijwilligster die afhaakte

De activiteitenbegeleidsters werden spinnen in het web: zij moesten de voorleesactiviteiten organiseren binnen de verschillende afdelingen van het huis, zij droegen zorg voor de bekendmaking en werving, zij waren contactpersoon en begeleidster voor de vrijwilligers en voorlezers en zij creëerden de voorwaarden voor het voorlezen (ruimte, halen en brengen van de bewoners, koffie en thee).

Toen het project eenmaal liep, zochten drie nieuwe vrijwilligers aansluiting bij het voorlezen. Daarmee werd de groep voorleesvrijwilligers 10 personen sterk, een vaste kern van zeer gemotiveerde mensen.

Er is sprake van geweest nog een paar externe vrijwilligers te werven, om zo ook het voorlezen aan individuele ouderen vorm te kunnen geven. Deze werving zou opgezet kunnen worden in samenwerking met de plaatselijke openbare bibliotheek en zou gericht moeten zijn op mensen die specifieke belangstelling toonden voor het voorlezen als activiteit in het verzorgingshuis. Tot nu toe is aan dit plan geen uitvoering gegeven.

Training voor de voorlezers

Ter ondersteuning van de voorleesgroep en om de activiteit in het huis een stevige verankering te geven, zijn in de loop van 2001 een achttal bijeenkomsten georganiseerd voor de voorlezers en de activiteitenbegeleiding. Tijdens deze bijeenkomsten werden ervaringen uitgewisseld en problemen besproken. De voorlezers werden getraind in het voorlezen en het zoeken van voorleesteksten. Het was de bedoeling, dat er een hechte groep zou ontstaan van mensen die voorlezen in Molenhof.

In het programma van de training was opgenomen:

- Het steeds weer met elkaar uitwisselen van ervaringen tijdens het voorlezen, en het bespreken van concrete vragen en problemen: leren van elkaar.
- Informatie over de voorwaarden voor het voorlezen en het organiseren van die voorwaarden: waaraan moet voldaan zijn om het voorlezen tot een succesvolle activiteit te maken?

- Informatie over het proces van het voorlezen: de voorbereidingen, het zoeken van materiaal en het creëren van de voorwaarden, het voorlezen zelf en het gesprek na het voorlezen.
- Oefening in het voorlezen zelf: gebruik van adem, houding, stemgebruik en de techniek van het voorlezen van teksten.
- Informatie en oefeningen over het voeren van het gesprek met de ouderen na het voorlezen.
- Informatie over tekstkeuze: welke teksten zijn geschikt om voor te lezen aan ouderen in het verzorgingshuis?
- Een bezoek aan Symbiose, Bibliotheekwerk, om kennis te nemen van ondersteuningsmogelijkheden en materiaal met betrekking tot het voorlezen voor ouderen: welke materialen kunnen het voorlezen verlevendigen?
- Informatie over reminiscentie en verschillende werkvormen die aansluiten bij het voorlezen: het maken van een levensboek, verhalen vertellen, zingen en oude muziek, schilderen, met foto's werken, herinneringskoffers.

De trainingsbijeenkomsten verliepen goed, beantwoordden volledig aan hun doelstelling en waren zeer levendig: alle voorlezers waren steeds aanwezig en begerig om hun verhaal te vertellen of om van collega's te horen hoe het hen vergaan was. We oefenden, zochten oplossingen voor problemen en bekeken hoe het een en ander in het huis verbeterd kon worden. Ook voor frustraties over het ontbreken van een geschikte ruimte en over de soms moeizame aansluiting van de vrijwilligers bij activiteitenbegeleiders (steeds moesten nieuwe activiteitenbegeleidsters ingewerkt worden) was ruimte.

We leerden veel van elkaar en naar aanleiding van de bijeenkomsten spraken de activiteitenbegeleidsters een en ander door met elkaar en met het hoofd zorg. Met elkaar benadrukten we steeds weer hoe belangrijk het was een afgesloten ruimte te vinden voor het voorlezen: in Molenhof is een chronisch gebrek aan ruimte voor de activiteiten van de bewoners.

Na verloop van tijd werd een lokaal gevonden in de kelder: met fantasie en creativiteit werd hiervan een voorleesruimte gemaakt, die gezellig en toegankelijk was. We verzonnen manieren om het voorlezen in huis wat breder onder de aandacht te brengen, zoals het schrijven van artikeltjes in het huisblad en het maken van mooie affiches voor de voorleesactiviteiten.

De eerste ervaringen en reacties van vrijwilligers en ouderen

Het is leuk om samen met andere voor te lezen: we vullen elkaar aan en we spelen op elkaar in. De een kan meer diepgang aan, de ander brengt de humor mee. Zelf lees ik graag gedichtjes en ik vind het leuk om naast het voorlezen het een en ander te vertellen en te entertainen. Als mensen dingen herkennen en tot leven komen, dan hebben we de leukste gesprekjes. Vanmorgen ging het gesprek over erwtensoep. En dat alleen naar aanleiding van de simpele vraag: 'Welke soep hebt u vroeger gemaakt?' Hele recepten rolden over tafel, menu's werden uit de doeken gedaan. En er was ook verbazing toen een mevrouw zei dat ze nog nooit in haar leven gekookt had: nadat haar moeder in 1943 overleed, kookte haar zus. Tenslotte spraken we ook over het eten in het restaurant in Molenhof.

Het stimuleert mij als ik merk dat er contact is: dat ik contact heb met de mensen en de ouderen met elkaar, dat ze zich op hun gemak voelen en dat ze het fijn vinden om er te zijn.

Uit een interview met Isabelle Nijburg, vrijwilligster

De ervaringen in Molenhof in Maastricht zijn positief. De open voorleesmiddagen werden goed bezocht: tussen de 30 en 50 ouderen kwamen luisteren en meedoen. Ondersteuning van een microfoon was nodig en het bleek niet altijd gemakkelijk maar toch mogelijk voor de luisteraars, om in kleine groepjes, in de pauzes of direct in reactie op het gehoorde, in gesprek te zijn over het voorgelezen. Boeken op een leestafel, beeldmateriaal en voorwerpen die betrekking hadden op het thema, ondersteunden het programma en werden in de pauze en na het voorlezen druk bekeken. Het was duidelijk, dat veel ouderen genoten van het voorlezen en van het feit dat er een programma werd verzorgd in de grote zaal van het huis. Sommige bewoners kwamen naar alle voorleesmiddagen. Ook mensen die weinig affiniteit hadden met boeken en lezen, beleefden plezier aan het voorlezen.

Het blad met een keuze uit de tekstfragmenten die iedereen na afloop mocht meenemen, vond gretig aftrek. De fragmenten bleken later voorgelezen te zijn aan kennissen en kleinkinderen. In de loop van de experimenteerfase werden voorleesmapjes met teksten gemaakt over 'bomen', 'dieren', 'feesten', 'kerstmis', 'winter', 'lente', 'zomer' en 'herfst' elk met een verzameling verhalen, fragmenten en gedichten. Ook teksten over 'vroeger' en 'alledaagse dingen' werden verzameld en er ontstond een boekje met teksten die specifiek gingen over de stad Maastricht.

Mevrouw D. krijgt drie keer in de week bezoek van haar dochter. Dat vindt ze heerlijk. Als de dochter komt tijdens het voorlezen is ze echter niet te porren om mee te gaan. Dochter blijft dus bij het voorlezen: samen hebben ze nóg meer te vertellen over vroeger.

Tijdens de voorleesmiddagen in de psychogeriatricgroepen waren er gemiddeld acht ouderen, aan wie ik in de huiskamer verhalen en gedichten voorlas. Tijdens deze middagen was er veel ruimte voor reacties op de verhalen en gedichten en voor associaties naar het leven van vroeger. Ook hier genoten de ouderen van de rust en van het gezellige samenzijn, van het luisteren naar de stem die voorlas en van de inhoud van de verhalen en gedichten, die soms meer en soms minder reactie uitlokte.

Mevrouw J. is dement. Ze is niet meer in staat te reageren op teksten in een gesprek of via taal. In het dagelijks leven blijkt eten een probleem te zijn: ze eet niet graag. Maar tijdens het voorlezen geniet ze duidelijk van het samenzijn met anderen, van het kopje koffie, het koekje en van het voorleesgebeuren. Glimlachend en vriendelijk als altijd zit

ze te luisteren naar de voorlezende stem. Het voorlezen is voor haar rustgevend en fijn.

Toch gebeurt het soms dat ze tijdens het voorlezen opstaat: ze maakt dan duidelijk dat ze een boterham wil. De aanwezige verzorgende krijgt grote verbaasde ogen, haast zich naar de keuken om het moment van verlangen niet voorbij te laten gaan en komt terug met een bordje waarop twee gesmeerde boterhammen liggen. Mevrouw J. eet dan met veel genoegen haar bordje leeg. Iedereen is blij omdat mevrouw J. iets gegeten heeft.

Er ontstonden ook gesprekken. Over verlovingsen, huwelijksgebruiken en communiefeesten vroeger en nu, over bomen, parken en mooie plekjes in de stad, over gebruiken die nu verdwenen zijn. En dan waren er nog de momenten, dat er alleen maar tevreden gezocht werd of dat iemand in reactie op een gedicht een lied begon te zingen, waarna wij allemaal meezongen.

Er wordt een gedicht voorgelezen, een iets langer gedicht dan normaal. Mevrouw C. luistert begerig, ze zit op het puntje van haar stoel. 'Ach, lees het nog eens...' zegt ze, als het afgelopen is. Als het gedicht een tweede keer is voorgelezen, zegt mevrouw H. het weesgegroet op in het Frans: 'je vous salue Marie...' Ook dat klinkt prachtig.

Ik ben van mening dat demente mensen gewone mensen zijn. Ik heb geen enkele behoefte om hen kleinerend aan te spreken, nee, ik spreek hen juist aan als gelijkwaardige en volwaardige gesprekspartners en ik praat ook met hen over intieme dingen, soms dingen die ze nog nooit aan iemand hebben verteld of gebeurtenissen waarover ze nu zeggen: 'Ja, ze hebben ons vroeger heel wat wijsgemaakt.' Het voorlezen en de gesprekken daarna gaan over alle onderwerpen, ook over de liefde en de dood, maar ik zorg er wel voor dat we aan de positieve kant blijven, het moet geen klagen worden.

Het betekent vaak dat je mensen uit hun eigen verhaal moet halen: de wereld is veel groter dan die van hun eigen verhaal, soms weten ze dat niet meer goed. Ik vertel dan ook over mijzelf waar dat illustratief is: ik heb ook mijn man verloren, ik heb ook een tweeling, ik ben ook niet meer de jongste. Ik spreek alle mensen aan bij hun naam en soms vraag ik ook naar hun achtergrond, het beroep of het beroep van hun man (bakkersvrouw, slagersvrouw): mensen bloeien op als ze daarover vertellen, het geeft ze hun eigen identiteit terug.

Uit een interview met Truus de Ruijter-Cobben, vrijwilligster

Afronding training voorlezers

In november 2001 werd de experimenteerfase van het project *Luisteren in je leunstoel* en de training voor de vier groepen voorlezers in de drie pilotsituaties afgerond met een gezamenlijke studiedag.

Na een voorstelling van *De Verhaalkeuken*, een concept waarin amateurtheaterspelers een keer per maand voorlezen in het theater, was er tijd om over deze specifieke wijze van voorlezen van gedachten te wisselen met de mensen van *De Verhaalkeuken* zelf en om in gemengde groepen ervaringen uit de praktijk uit te wisselen. Aan het einde van de dag werd door alle voorlezers teruggeblikt op het traject binnen de eigen instelling of organisatie: de training en de organisatie van het voorlezen binnen de locaties werden geëvalueerd en vragen voor de toekomst benoemd.

De voorleesgroep van Molenhof was bijna voltallig aanwezig op de studiedag, met een aantal activiteitenbegeleidsters.

De samenstelling van de voorleesgroep was sinds het begin van het project nogal veranderd: een aantal vrijwilligers waren vertrokken, er waren nieuwe vrijwilligers bijgekomen en er waren nogal wat wisselingen geweest in het team van activiteitenbegeleidsters. Al snel na de start van het project viel het hoofd activiteitenbegeleiding weg, waardoor zij haar team niet meer kon aansturen. Deze aansturing werd overgenomen door het hoofd zorg, dat tegen het einde van de proefperiode vertrok om plaats te maken voor een nieuwe persoon (Hanny Sollet).

De training en de experimenteerfase van het project werden door de voorlezers zeer positief beoordeeld.

Enkele bevindingen:

- Met het aangereikte voorleesmateriaal wordt zeer veel gewerkt; de voorleesteksten zijn bruikbaar en geschikt; men is zeer begerig naar het uiteindelijke voorleesboek, er is een behoefte aan nieuwe teksten, ook naar verhalen uit de eigen streek.
- Om aan de vraag tegemoet te komen, hebben we speciaal voor Molenhof een boekje met Maastrichtse (ook dialect-) voorleesteksten samengesteld, inmiddels gaat de zoektocht naar dit soort teksten voort, een paar vrijwilligers speuren, zoeken en vinden.
- Het uitwisselen van ervaringen, daar op doordenken en zoeken naar oplossingen voor actuele problemen, was erg belangrijk en leerzaam.
- Voorlezers ontdekten tijdens de training kwaliteiten in zichzelf die ze nog niet kenden.
- Vooral het oefenen van het voorlezen zelf was zeer leerzaam.

Vragen en wensen naar de instelling werden benoemd en door de activiteitenbegeleidsters meegenomen. Een door iedereen gedeelde behoefte was het regelmatig bijeenkomen met de voorlezers om aan en met elkaar te leren over het voorlezen en de omgang met de ouderen. Er ligt een duidelijke wens naar vervolgentraining, bijvoorbeeld over het voorlezen zelf, over het verschil tussen vertellen en voorlezen, over het voeren van gesprekken rondom herinneringen. De samenwerking en de communicatie tussen voorlezers en activiteitenbegeleiding moet blijvend inhoudelijk ondersteund worden.

Na deze studiedag gingen de voorlezers in de verschillende experimenteersituaties zonder begeleiding en ondersteuning van de projectgroep verder. Vervolgactiviteiten werden nu op de locaties zelf georganiseerd.

Verlenging van de pilot Molenhof

In Molenhof werd echter geconstateerd dat het draagvlak voor *Luisteren in je leunstoel* in het huis nog te gering was en de experimenteerfase is om die reden met een jaar uitgebreid. In dat jaar waren er bijeenkomsten van de voorleesgroep om de voortgang te waarborgen en werd samen met het nieuwe hoofd zorg intensief gezocht naar een structurele oplossing voor het ontbreken van de sturende kracht achter het project binnen de instelling. Trudy Dolmans, hoofd van de afdeling Socrates (voor ouderen met een psychiatrische achtergrond) en erg enthousiast voor het project, bleek bereid deze taak op zich te nemen en met een toegevoegde stagiaire activiteitenbegeleiding is in de loop van 2002 gewerkt aan de stabilisering en verankering van het project. Een geweldig succesvolle grote voorleesmiddag voor alle bewoners van Molenhof in de grote zaal in mei 2003 was een kroon op het werk: meer dan 80 ouderen waren aanwezig om te luisteren naar verhalen en gedichten over vroeger.

In een gesprek met Hanny Sollet, hoofd zorg, Trudy Dolmans en enkele activiteitenbegeleidsters, is in september 2003 de experimenteerfase officieel afgesloten. Het project werd geëvalueerd, mogelijkheden voor vervolg werden geïnventariseerd en er werden plannen gemaakt voor de feestelijke presentatie van het methodiekboek en een studiedag voor het personeel van Molenhof over het werken met levensverhalen in de ouderenzorg.

Het levensverhaal als centraal uitgangspunt voor de zorg is in Molenhof in de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden: met name bij de dementerende bewoners is er een constante aandacht voor de persoonlijke levensloop. Tijdens de intake is er aandacht voor het eigen verhaal, familieleden worden gestimuleerd levensboeken of fotoboeken samen te stellen en de zorg voor de bewoners wordt zoveel mogelijk afgestemd op individuele wensen, gewoontes en hobby's. In zorgplannen en multidisciplinair overleg over bewoners is het levensverhaal van groot belang. Het voorlezen past binnen deze ontwikkeling.

Experimenteren met voorlezen: voorlezen als vaste activiteit en de situatie op dit moment

De grote zaal in Zorgcentrum Molenhof is vol. Er is koffie en thee met wat lekkers. Meer dan 80 bewoners zijn op deze warme lentemiddag gekomen om te luisteren naar verhalen over vroeger, die voorgelezen zullen worden door activiteitenbegeleidsters en vrijwilligers. De voorleesstoel staat klaar op een podium, naast het huisorgel. Er is een decor met spullen van vroeger, een oude radio en enkele voorwerpen. Overal in de ruimte hangen foto's met afbeeldingen van vroeger: plekjes in de stad, maar ook oude beroepen, de kermis, en straatbeelden zijn te zien. De vrijwilligster die de middag aan elkaar praat heeft voor de gelegenheid een prachtige oude zwarte jurk aan en een hoedje op.

De verhalen en gedichten die worden voorgelezen gaan allemaal over vroeger: over de oude stadswal en het beeld van Maria in de Onze Lieve Vrouwenkerk, over het stadspark en de bloemen in de lente, over de Stokstraat van toen en over biechten en de biechtstoel... Om beurten nemen de voorlezers plaats in de voorleesstoel. Zij hebben hun verhalen en gedichten geoefend en het voorlezen verloopt dan ook vlekkeloos: de lezers hebben er zichtbaar plezier in. Sommige teksten worden

voorgelezen in het dialect. De bewoners luisteren aandachtig. Soms reageren ze met een blik van herkenning en dan roezemoezen even hun eigen verhalen door de zaal. Af en toe is iemand afgeleid, maar bij de volgende voorlezer is er dan weer hernieuwde aandacht. De afwisseling van stemmen helpt om erbij te blijven: zelfs de mensen die graag veel aan het woord zijn, zitten nu rustig te luisteren. Tijdens de pauze worden er drankjes en hapjes rondgebracht; een specialiteit van Maastricht, 'huidvleis' gaat op een grote schaal de zaal rond: veel mensen zitten te smullen. Er wordt verteld over eetgewoonten vroeger. Na de pauze worden er nog een paar teksten voorgelezen. Tussendoor speelt een van de activiteitenbegeleidsters oude liedjes op het orgel en op haar accordeon. Het Ave Maria wordt luidkeels meegezongen. En met een oud Maastrichts lied wordt tenslotte de middag rond half vijf afgesloten.

Twee keer per jaar wordt nu een grote voorleesmiddag voor alle bewoners van Molenhof georganiseerd. Het is een activiteit die groot en breed aangekondigd wordt, waarbij alle activiteitenbegeleidsters en vrijwilligers betrokken zijn en waarvoor extra personeel ingezet wordt om de bewoners te halen, erbij te zijn tijdens de middag en na afloop weg te brengen. Zo was er een voorleesmiddag rond het thema 'dieren' opierendag en een middag rond het thema 'vroeger'.

Deze voorleesmiddagen brengen het voorlezen als activiteit hernieuwd onder de aandacht en ze vormen voor belangstellende (nieuwe) bewoners de opstap naar de vaste voorleesactiviteiten op de verschillende afdelingen in huis.

Het idee om een voorlezer van buitenaf, bijvoorbeeld een auteur van streekverhalen, uit te nodigen voor een grote voorleesactiviteit, leeft, maar is nog niet gerealiseerd.

In de loop van de tijd zijn de voorleesactiviteiten vaste onderdelen geworden in het programma van Molenhof.

Na de voorleesactiviteiten die wij vanuit de projectgroep organiseerden eind 2000, begin 2001, waren het de activiteitenbegeleidsters en de voorlezers die de voorleesactiviteiten binnen Molenhof organiseerden en vormgaven. Ik begeleidde tijdens de trainingsochtenden de voorleesgroep, we stelden samen voorleesschema's op, maar ik las niet meer zelf voor.

Tijdens de open voorleesmiddagen konden de activiteitenbegeleidsters en vrijwilligers zien welke bewoners erg enthousiast waren voor het voorlezen, bewoners die zichtbaar genoten van de activiteit (en niet alleen van de gezellige middag en het contact met anderen) en die reageerden op het voorgelezene. Deze ouderen werden persoonlijk aangesproken met de vraag of zij belangstelling hadden voor een specifieke voorleesactiviteit, eenmaal in de twee weken. Zo ontstond een groep van ongeveer acht tot twaalf ouderen die deelnamen aan een vaste voorleesactiviteit. Een groepje van twee, later drie vrijwilligers lazen rondom verschillende thema's voor aan de groep. Er werd geëxperimenteerd met ruimtes en uiteindelijk kon de voorleesactiviteit haar intrek nemen in een groot nog ongebruikt lokaal in de kelder van het gebouw. De ruimte werd opgeknapt en gezellig gemaakt.

Op dit moment wordt tweewekelijks voorgelezen. De vrijwilligers bereiden het voorlezen zelf voor, zoeken voorleesteksten, lezen voor en voeren het gesprek met de bewoners. Zij worden hierin ondersteund door de activiteitenbegeleidsters. Voorlezers en activiteitenbegeleidsters zijn erg enthousiast en halen veel voldoening uit de activiteit. De voorleesactiviteiten verlopen meestal geanimeerd en gezellig, de bewoners komen trouw en de voorlezers blijven zeer gemotiveerd.

In de dagopvang voor ouderen wordt één keer in de twee weken voorgelezen door een groepje van drie vrijwilligers. Ouderen uit het Socrates-project (ouderen met een psychiatrische achtergrond) zijn hier ook welkom. In het begin werd voorgelezen aan alle aanwezige ouderen: de interesse was groot. Na verloop van tijd veranderde dat echter: sommige ouderen verloren hun belangstelling voor het voorlezen en vertellen. Ook veranderingen in de samenstelling van de groep ouderen in de dagopvang droegen daaraan bij. Sinds kort wordt voorgelezen aan alleen die ouderen die werkelijk interesse hebben in het voorlezen. Voor de anderen, mensen die in de loop van de tijd minder belangstelling toonden voor het luisteren en vertellen over vroeger, is een ander programma.

Door wisselingen in personeel, door het vertrek van een vrijwilligster en de komst van een nieuwe voorlezer, duurde het even voordat het voorlezen binnen de dagopvang een vaste plek had. Ook het zoeken van de juiste teksten was hier niet altijd gemakkelijk en de vrijwilligers hadden veel tijd nodig om een gezamenlijke stijl van voorlezen te ontwikkelen. De motivatie is enorm groot, maar in het voeren van het gesprek is ondersteuning van een activiteitenbegeleidster gewenst.

In de begeleiding van de ouderen met psychosociale problematiek (in de substitutieprojecten) werd het voorlezen opgenomen als vaste activiteit in het activiteitenprogramma. De vrijwilligster die deze activiteit met ondersteuning van de activiteitenbegeleiding vormgeeft, heeft sinds enige maanden een voorleesmaatje: een vrijwilliger die bij andere activiteiten in het huis actief was, vond het voorlezen zó leuk, dat hij dat erbij is gaan doen. Het voorlezen is hier een waar feest: als de ouderen de vrijwilligers zien, beginnen ze zich al te verzamelen voor de activiteit. De voorleesactiviteiten worden veelal afgewisseld met muziek: een activiteitenbegeleidster speelt op een accordeon of harmonium en er wordt vanzelfsprekend meegezongen. Ook gebeurt het dat er in een verloren half uurtje een gedicht of verhaal voorgelezen wordt aan een of meer ouderen.

Financiering

Terwijl het experiment in Zorgcentrum St. Jan Baptist, begonnen in het najaar van 1999, grotendeels gefinancierd kon worden uit het ontwikkelingsbudget dat Symbiose in 1999 en 2000 ter beschikking stelde, moest Molenhof zélf de zorg dragen voor met name de financiering van de werving en training van vrijwilligers voor *Luisteren in je leunstoel*. Odyssee droeg bij aan de dekking van de kosten door de training aan te bieden onder haar vleugels, waardoor het mogelijk was de training te geven met een subsidie van VWS. Zij investeerde daarmee in het project, waarvoor zij in de toekomst ook landelijk scholingsactiviteiten gaat verzorgen. Molenhof stelde een begroting op voor de resterende kosten. Het geld daarvoor werd gedeeltelijk gedoneerd door het Elisabeth Strouvenfonds van de Stichting BA; het resterende bedrag werd door het management van Molenhof bijeengesprokkeld binnen de eigen begroting. De activiteitenbegeleiders werden allemaal in de gelegenheid gesteld in werktijd deel te nemen aan de training en de budgetten voor de activiteitenbegeleiding werden aangepast ten gunste van de voorleesactiviteiten.

De kosten van de projectontwikkelaar, van het organiseren en uitvoeren van de trainingsbijeenkomsten werden gedekt door Odyssee. De kosten van het zoeken naar en het vermenigvuldigen van het materiaal, voor overleg en activiteiten die niet onmiddellijk met de

training te maken hadden, werden betaald uit het ontwikkelingsfonds van Symbiose (eerste fase) en later door de projectontwikkelaar zelf.

Toen Symbiose de financiering van het project moest stoppen, zijn de kosten van verdere begeleiding van de voorleesgroep betaald uit budgetten van het Zorgcentrum. Ook de begeleiding op lange termijn, verdere scholing, het verbreden van het draagvlak van het project binnen de instelling en de presentatie van het voorleesboek worden door Zorgcentrum Molenhof gefinancierd. Daarmee garandeert Molenhof de voortgang en verdere uitbouw van het project en haar mogelijkheden in de toekomst.

Tot nu toe zijn geen gelden beschikbaar voor het verbreden van het project binnen de Stichting B.A., om *Luisteren in je leunstoel* ook te kunnen realiseren binnen andere locaties.

Onderzoek¹

In de periode tussen september 2001 en mei 2002 heeft een studente van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening Maastricht, Hogeschool Zuyd, in het kader van een afstudeeropdracht onderzoek gedaan in Zorgcentrum St. Jan Baptist naar de effecten van het voorlezen aan ouderen.² Via interviews, observaties en een enquête verzamelde zij gegevens om in kaart te brengen wat de bijdrage is van de methodiek zoals die gehanteerd wordt in *Luisteren in je leunstoel* aan de kwaliteit van de zorgverlening. Zij concludeerde dat de voorleesactiviteiten in St. Jan Baptist daadwerkelijk een bijdrage leverden aan het welbevinden van de geobserveerde en geïnterviewde ouderen.

Het zou boeiend zijn als een vergelijkbaar onderzoek kan plaatsvinden in Molenhof. Het onderzoek kan leiden tot het formuleren van specifieke aandachtspunten en aanbevelingen naar de activiteitenbegeleiding en het management van Molenhof. Het creëren van meer draagvlak voor het project binnen de hele instelling is daarin het belangrijkste en om dat te realiseren moeten meer mensen van het verzorgend personeel betrokken worden bij het voorlezen.

Problemen en aandachtspunten binnen Molenhof:

❖ Personele bezetting

In Zorgcentrum Molenhof zijn in de afgelopen jaren veel personeelwisselingen geweest die van invloed waren op het voorleesproject: de functie van hoofd activiteitenbegeleiding was lange tijd niet ingevuld, activiteitenbegeleidsters kwamen en gingen, en er kwam een nieuwe hoofd zorg. Ook verzorgenden vertrokken of vielen langere tijd uit. Dat bevorderde geenszins de voortgang van het project *Luisteren in je leunstoel*. Nieuwe mensen moesten ingewerkt worden, ook in het project, en steeds weer maakte ik afspraken om hen te enthousiasmeren en zo te proberen een draagvlak binnen de instelling te creëren.

---

¹ Contactpersoon Hogeschool Zuyd, opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening Maastricht: Godelief Henquet-van Hees.

² Nicole Jessen: *Luisteren in je leunstoel. Een kwalitatief onderzoek over de bijdrage van het project 'Luisteren in je leunstoel' aan de kwaliteit van de ouderenzorg.* Hogeschool Zuyd, opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening, Maastricht, mei 2002

❖ **Creëren van een draagvlak**

Het draagvlak voor het project is in Molenhof nog steeds niet erg breed. De belangstelling van de hoofden van verschillende units is in sommige gevallen erg gering, het voorlezen werd lange tijd niet goed aangestuurd door één verantwoordelijke persoon, en hoewel de activiteitenbegeleidsters enthousiast genoeg waren, konden zij het project niet verbreden naar de verzorgenden. Lange tijd zijn er geen duidelijke acties ondernomen binnen het huis ter verbreding van het draagvlak. Op dit terrein zou een hernieuwde instellingsbrede actie kunnen bewerkstelligen, dat het voorlezen met nieuw elan wordt bekeken en geïntegreerd in zorgplannen en aanpak. Plannen hiervoor liggen inmiddels klaar: de presentatie van het voorleesboek wordt gekoppeld aan een stukje verplichte scholing voor het personeel omtrent het belang van het werken met levensverhalen met ouderen.

❖ **Het ontbreken van voldoende inhoudelijke begeleiding**

Doordat er geen hoofd activiteitenbegeleiding was en is en door het gaan en komen van activiteitenbegeleidsters, was er vooral in de beginfase geen duidelijke aanspreekpunt voor de voorlezers. De vrijwilligers moesten hun middagen zelfstandig vormgeven. Feit was, dat daarbij wel min of meer voorzien werd in de voorwaarden voor het voorlezen, maar dat er te weinig inhoudelijke begeleiding was bij het bepalen van thema's, het kiezen van de teksten en het nabespreken van de bijeenkomsten en de gesprekken die er waren geweest met de ouderen. Het gevaar daarbij kan zijn, dat met name de vrijwilligers zich steeds meer laten leiden door hun eigen smaak en normering onvoldoende aansluiting blijven zoeken bij de belevingswereld en de wensen van de ouderen. Dat gebeurde ook af en toe bij het voorlezen in de dagopvang.

Van een duidelijk en structureel oppakken van problemen en begeleiden van de voorlezers was geen sprake. Dit is inmiddels verbeterd doordat één persoon is aangewezen als coördinator van de voorleesactiviteiten in Molenhof: Trudy Dolmans. Zij overziet de voorleesactiviteiten binnen Molenhof en zij is contactpersoon voor vrijwilligers en activiteitenbegeleiders als er wat aan de hand is of als er vragen zijn. Zij draagt er zorg voor dat het voorlezen binnen het zorgcentrum een activiteit is die gekend is en die bekend blijft, en dat er aandacht is voor het voorlezen als medium voor het verbeteren van de kwaliteit van zorg. In samenwerking met de locatiemanager heeft zij als taak beleid te ontwikkelen.

❖ **Zichtbaar maken van het voorlezen in het huis**

Het voorlezen en breder nog, een leescultuur, kan in het huis zichtbaarder gemaakt worden. Boekenkasten, leestafel, maar ook thematentoonstellingen die aansluiten bij de voorleesthema's, kunnen het beeld verlevendigen.

Een auteur van streekverhalen kan uitgenodigd worden voor een grote voorleesactiviteit in de grote zaal: een uitstekend moment om ook weer eens buiten de instelling te werven op belangstellende ouderen.

❖ **Voorlezen aan individuele bewoners**

Ondanks de plannen is er geen werving opgezet om vrijwilligers aan te trekken die zouden kunnen voorlezen aan individuele ouderen. Het is niet duidelijk of er individuele ouderen in Molenhof geïnteresseerd zijn in deze vorm van voorlezen.

❖ **Samenwerking met ouderenwerk in de regio**

De samenwerking met thuiszorgorganisaties en met ouderenwerkers in Maastricht heeft tot nu toe geen vorm gekregen. *Luisteren in je leunstoel* zou ook voor ouderen die niet in de zorgcentrum wonen (al dan niet zorgbehoefstig, mobiel, enz.) een interessante activiteit kunnen zijn. Tot nu toe is het voorlezen buiten de grenzen van het huis geen aandachtspunt geweest. Op dit terrein liggen zeker mogelijkheden. Dit vooronderstelt overigens ook het werven van nieuwe vrijwilligers, zeker als er voorgelezen moet worden bij ouderen die thuiswonend zijn.

❖ **Samenwerking met de bibliotheek**

De samenwerking met de bibliotheek in Maastricht en met Symbiose (Provinciaal Bibliotheekwerk, voor specifieke collecties) in Sittard kan zeker wat betreft het zoeken naar het goede voorleesmateriaal een meerwaarde opleveren. Ook als het gaat om werving van nieuwe vrijwilligers, kan de bibliotheek een goede samenwerkingspartner zijn. Het moge duidelijk zijn, dat vrijwilligers voor *Luisteren in je leunstoel* in het algemeen niet dezelfde personen zijn als de vrijwilligers die ouderen opzoeken of die bewoners meenemen voor een wandeling of begeleiden bij een uitstapje. Deze samenwerking heeft (nog) geen structureel karakter.

❖ **Publiciteit**

Aanvankelijk is er weinig aandacht besteed aan het voorleesproject in het huisblad van Molenhof, 'het Meuleneerke'. In het afgelopen jaar werd met name rond de open voorleesmiddagen wél aankondigingen en verslagen gepubliceerd.

Ook de regionale bladen, regionale radio en tv kunnen ingeschakeld worden: profilering van de instelling naar buiten toe met een vernieuwende activiteit. Van de mogelijkheden op dit terrein is vanuit Molenhof nauwelijks gebruik gemaakt.

Beleid

Toen het project *Luisteren in je leunstoel* startte, is bewust gezocht naar een experimenteersituatie in een huis dat deel uitmaakt van een grotere organisatie. Het uitgangspunt en de doelstelling van het project waren al bij het begin, dat het voorlezen als methodiek vanuit dat ene huis doorgegeven zou worden naar collega-instellingen. Dat is vanuit Molenhof tot nu toe nauwelijks aan de orde geweest. De enige actie op dit terrein was het uitnodigen van collega-activiteitenbegeleiders tijdens een open voorleesmiddag. Twee van hen kwamen en zij waren zeer geïnteresseerd. Vooralsnog zijn er echter geen voorzieningen voor verdere informatie of scholing.

Het zou mooi zijn als rondom *Luisteren in je leunstoel* lange termijnbeleid ontwikkeld wordt en als Molenhof zich inzet voor een verdere verspreiding van het voorlezen in de richting van de collega-instellingen.

Het moet duidelijk zijn, dat zonder blijvende structurele aandacht voor voorlezen als activiteit en voor het voorlezen binnen een pakket van levensloopgerichte methodieken, die mede tot doel hebben zorg op maat te leveren en een bijdrage te hebben aan het algehele welzijn van bewoners, het een en ander doodbloedt. Het voorlezen wordt dan op den duur niet meer dan een activiteit binnen het activiteitenaanbod, zonder doorwerking naar zorgplan en visie op zorg en het komt dan niet meer toe aan zijn oorspronkelijke doelstelling.

Wensen en toekomstperspectief

- ❖ Opnemen van het voorlezen en de mogelijkheden voor communicatie door het voorlezen, in het totale beleid van Molenhof: opname in zorgplannen, mogelijkheden voor bijscholing van personeel en vrijwilligers, creëren en in stand houden draagvlak.
- ❖ Verbreden van het draagvlak binnen de instelling.
- ❖ Vormgeven van samenwerking met ouderenwerk en thuiszorg in de regio en met het bibliotheekwerk: eventueel werven van nieuwe vrijwilligers en uitbreiden project.
- ❖ Scholingsbudget om regulier terugkombijeenkomsten te organiseren voor de voorlezers en om nieuwe voorlezers een pakket met informatie en oefening aan te bieden.
- ❖ Presentatie van de ervaringen en het verslag van het project intern (via een studieochtend voor medewerkers en extra open voorleesmiddag voor de bewoners).
- ❖ Presentatie van ervaringen en verslaggeving naar collega-instellingen, zowel op managementniveau als op het niveau van de activiteitenbegeleiding.
- ❖ Presentatie van het methodiekboek binnen Molenhof, met een uitstraling naar de regio.
- ❖ Informeren en opleiden van scholingsmedewerkster binnen de organisatie of binnen de regio voor het begeleiden van het voorleesproject en van de trajecten binnen de verschillende instellingen.
- ❖ Profileren van de instelling via pers en andere media: naar buiten treden!
- ❖ Schrijven van een artikel over het project voor B.A. gezèt.

Publiciteit

Artikelen die zijn verschenen over *Luisteren in je leunstoel* in Molenhof in Maastricht:

- *'Luisteren in je leunstoel': een voorleesproject voor ouderen; Bijdrage aan de kwaliteit van leven.* Artikel in *B.A. gezèt* (instellingsblad van de stichting B.A.), nr. 355, april 2001
- Remco Graat: *De magie van het verhaal.* Artikel in *Dagblad De Limburger*, 26 juni 2001
- Jos Schols: *Voorlezen kan isolement doorbreken; project 'Luisteren in je leunstoel' voor ouderen succesvol.* Artikel in *De Maaspost*, 20 maart 2002

Enkele andere artikelen die zijn verschenen over *Luisteren in je leunstoel*:

- José Franssen: *Luisteren in je leunstoel: voorlezen voor ouderen in het verzorgingshuis.* Artikel in *Symbiose actueel*, nummer 6, 1999
- José Franssen: *Eerste fase 'Luisteren in je leunstoel' afgerond; enthousiasme over voorlezen aan ouderen.* Artikel in *Symbiose actueel*, nummer 8, 1999
- José Franssen: *St. Jan Baptist profileert zich met voorleesproject; Luisteren in je leunstoel.* Artikel in *Zorg en Ondernemen, vaktijdschrift ouderenzorg*, nummer 2, maart 2000
- José Franssen: *Luisteren in je leunstoel; voorlezen voor ouderen in het verzorgingshuis.* Artikel in *Denkbeeld, tijdschrift voor psychogeriatricie*, april 2000
- José Franssen: *Luisteren in je leunstoel; informatiemiddag over voorlezen voor ouderen, 24 april 2001.* Artikel in *Symbiose actueel*, nummer 1, 2001
- Chiel Wollaert: *Foto-impressie Luisteren in je leunstoel.* Artikel in *Ouderenzorg, Magazine voor management en beleid*, nummer 5, 2001

- José Franssen: *Luisteren in je leunstoel. Over voorlezen voor ouderen*. Artikel in *Antwoord*, nr. 2, april 2002

Bijlagen

1. Folder/affiche informatiemiddag over voorlezen in Molenhof, t.b.v. de werving
2. Wervingsfolder voor een open voorleesmiddag
3. Tekstblad, zoals uitgedeeld tijdens een van de voorleesmiddagen
4. Artikel over het project in *De Maaspost*, 20 maart 2002.
5. Artikel in *B.A. gezèt*, april 2001.
6. Artikel in *Dagblad De Limburger*, 26 juni 2001
7. Artikel over het project in *Antwoord*, april 2002.

José Franssen, initiatiefnemer en projectontwikkelaar *Luisteren in je leunstoel*
September 2003